

دکتر میترا دانشپور، سرگروه داوران تفکر، پژوهش و سبک زندگی

جای تعریف بومی تفکر خالی است

گفت‌وگو با داوران: سمانه آزاد

اشاره

میترا دانشپور، سرگروه داوران حوزه «تفکر و سبک زندگی» است. او در گفت‌وگویی که پیش رو دارید، تحلیل خود را از آثاری که امسال در این گروه بررسی و داوری شده‌اند، ارائه داده است. دانشپور معتقد است، در این حوزه کتاب‌های ترجمه شده بر کتاب‌های تألیفی غلبه دارند و جای خالی تعریف بومی از تفکر در آثار تألیفی محسوس است. به گفته وی، جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد می‌تواند ناشران و مؤلفان دغدغه‌مند را به تولید آثار فاخر در این حوزه یاری دهد تا در آینده شاهد تولید آثار حوزه تفکر و سبک زندگی با نگاه به تعلیم و تربیت اسلامی باشیم.

چرا؟ خانم دانشپور وقتی از کتاب‌های حوزه تفکر و سبک زندگی صحبت به میان می‌آید، انتظار داریم با چه نوع آثاری روبه‌رو باشیم؟

○ اگر تفکر را طبقه‌بندی کنیم، برخی کتاب‌ها به مهارت‌های تفکر می‌پردازند مانند تفکر سیستمی، تفکر منطقی، حل مسئله، تفکر خلاق و نقاد و... که این کتاب‌ها می‌توانند هم در حوزه

دانش‌افزایی باشند و هم در حوزه کتاب کار. بعضی دیگر از آثار این حوزه صفات و ویژگی‌های انسان متفکر را شرح می‌دهند و البته برخی دیگر به موضوعاتی که به آن‌ها فکر می‌کنیم، می‌پردازند. اصول منطق، مغالطه‌ها و موضوعات فلسفی در این گروه جای می‌گیرند.

چرا؟ تحلیل کلی شما از کتاب‌هایی که امسال به گروه تفکر و سبک زندگی رسید، چیست؟

○ نخست اینکه کتاب‌های مربوط به موضوع تفکر از کتاب‌های مربوط به سبک زندگی کمترند و آنچه هست بیشتر ترجمه‌ای است. مطمئناً آثار حوزه تفکر و سبک زندگی باید تولید داخلی داشته باشند، چرا که ترجمه به تنهایی نمی‌تواند تأثیرگذار باشد. یکی از مشکلاتی که در این کتاب‌ها دیده می‌شود، این است که با تعاریف بومی به تفکر، تعقل و حکمت پرداخته نشده است. به هر حال وقتی کتابی ترجمه شده، معلوم است که باید با دیدگاه و تعریف کشور مبدأ به تفکر نوشته شده باشد. اما کتاب‌هایی که در حوزه نشر تألیف شده‌اند نیز نگاه بومی به تفکر ندارند. کتاب‌هایی که ما بررسی می‌کنیم، دو گروه مخاطب دارند: یا

برای کودکان و نوجوانان نوشته شده‌اند، یا برای کسانی که با این گروه سروکار دارند که شامل اولیا و آموزگاران می‌شوند. مخاطبان از هر یک از این گروه‌ها که باشند، کتاب باید بر مبنای تعریف بومی از تفکر، تعقل و حکمت نوشته شده باشد که اکنون در این زمینه ضعف وجود دارد.

در بخش آداب و مهارت‌های زندگی هم این مشکل وجود دارد. فرض کنید ما یک سلسله آداب و مهارت‌های مشترک با کشورهای دیگر داریم، اما مبنا و اساس این آداب مشترک متفاوت است. برای مثال، حفاظت از محیط‌زیست مهارتی است که در همه جای دنیا ارزشمند است، اما با چه نگاهی؟ با این نگاه که مثلاً اگر زنبور عسل را از بین ببریم، دیگر عسل نخواهیم داشت؟ یعنی نگاهی که منفعت انسان در آن مدنظر است. یا دیدگاهی که براساس آن هر موجودی به خودی خود یکی از مخلوقات ارزشمند خداوند است؛ حال چه ما متوجه منفعت آن باشیم و چه نباشیم. در ظاهر در هر دو دیدگاه، هدف حفاظت از محیط‌زیست است، اما در دیدگاه نخست، منفعت حال و آینده انسان، محور قرار داده شده است. این نگاه‌ها، به‌خصوص از طریق کتاب‌های ترجمه‌ای، در حال ورود به فرهنگ ما هستند که اگر چنین کتابی باشد، ما در داوری از آن گذر کرده‌ایم؛ چرا که مبنای ما، مبانی فلسفی و رویکردهای اسناد تحولی نظام آموزشی کشور است.

چگونه اوضاع کتاب‌های تألیفی چگونه است؟

در کتاب‌های ترجمه شده طبیعی است که نگاه مؤلفان متأثر از فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی نباشد. اما در آثار تألیفی هم این نگاه کم است. در کل می‌توان گفت کتاب‌های حوزه تفکر سال گذشته از امسال بهتر بودند، اما تعداد کتاب‌های آداب و مهارت‌های زندگی در جشنواره امسال بیشتر است.

چگونه همان‌طور که خودتان اشاره کردید، قاعدتاً باید برنامه درسی ملی را حمایت کنند. آثار رسیده به گروه تفکر و سبک زندگی تا چه حد این‌گونه بودند؟

از آنجا که بیشتر کتاب‌ها ترجمه شده بودند، نباید انتظار داشته باشیم که هماهنگی زیادی داشته باشند. این مصداق‌های جزئی باید در پرداختن به موضوع، با رویکردهای اسناد تحولی مانند

سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی هماهنگ باشد که آثار ترجمه شده این ویژگی را ندارند و یا درباره برخی معیارها سکوت کرده‌اند. درباره آثار تألیفی هم همین‌گونه است.

چگونه آیا می‌توان دلیل کم بودن آثار این حوزه را، نوپا بودن آن در زمینه مطرح کردن آن به‌طور مستقل دانست؟

من فکر می‌کنم نوعی بدیهی و ساده پنداشتن تفکر باعث این موضوع شده است. ما گمان کرده‌ایم که تفکر هم بحثی جهانی و بین‌المللی است و تعریف بومی آن ضرورتی ندارد. گو اینکه برخی هنوز تفکر را در حد مهارت تقلیل می‌دهند و در نتیجه دنبال تولیدی برای آن نیستند.

چگونه حضور ناشران را چه‌طور ارزیابی می‌کنید؟ آیا تنوع ناشران در حوزه این نوع کتاب‌ها

به چشم می‌خورد؟

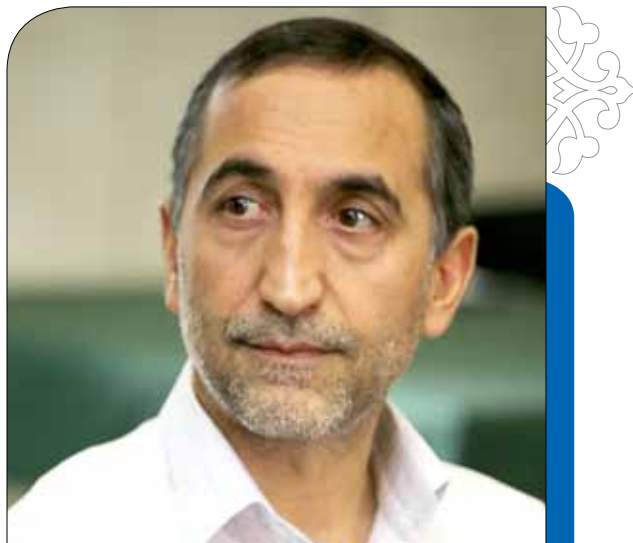
به نظر می‌رسد ناشران متنوعی حضور داشتند. ناشران، متفاوت از آن‌هایی هستند که سال گذشته در جشنواره شرکت کرده بودند.

چگونه خانم دانشورا! فکر می‌کنید جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد طی دوره‌هایی که برگزار شده، توانسته است در سامان‌دهی منابع آموزشی تأثیر بگذارد؟

من فکر می‌کنم جشنواره در طول این سال‌ها توانسته است فرهنگ‌سازی و الگودهی کند. ببینید! ما در همه حوزه‌های فرهنگی با دو جریان روبه‌رو هستیم: یکی بخش تجاری و دیگری بخش فرهنگی. مثلاً در مورد سینما دو جریان سینمای گیشه و سینمای فاخر وجود دارد. در حوزه کتاب هم وضع به همین منوال است. جشنواره رشد می‌تواند به بخش فاخر تولید کتاب کمک کند.

آنچه در این بخش مهم و مؤثر است، بیانیه‌هایی است که صادر می‌شوند. تصور این است که می‌توان با این بیانیه‌ها، کسانی را که به دنبال نشر فاخر هستند، در جهت تولید و تدوین کتاب‌های مناسب هدایت کرد.

مصداق‌های جزئی باید در پرداختن به موضوع، با رویکردهای اسناد تحولی مانند سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی هماهنگ باشد که آثار ترجمه شده این ویژگی را ندارند

دکتر ابراهیم ریحانی، سرگروه داوران ریاضی

ردپای کمرنگ آموزش‌های نوین

اشاره

کمرنگ بودن رویکردهای آموزش نوین در ریاضی یکی از موضوعاتی است که دکتر ابراهیم ریحانی درباره کتاب‌های امسال جشنواره به آن اشاره می‌کند. وی معتقد است، با وجود اینکه برخی تغییرات ناشی از تغییر کتاب‌های درسی در این آثار قابل مشاهده است، اما هنوز رویکرد نوین آموزشی در این کتاب‌ها کمتر دیده می‌شود.

چرا کتاب‌های این دوره از جشنواره را چه‌طور

دیدید؟

اغلب کتاب‌ها تقریباً به همان سبک‌هایی نوشته شده‌اند که از نظر ما نسبتاً قدیمی به حساب می‌آیند. چون آشنایی با رویکردهای جدید آموزش ریاضی به زمان و آموزش نیاز دارد. در این کتاب‌ها هنوز به صورت واضح و آشکار سبک‌های نوین و جدید آموزش ریاضی را نمی‌بینیم. البته رگه‌هایی از این روش‌ها در برخی کتاب‌ها هست که متأثر از تغییر کتاب‌های درسی است. اما در کل هنوز کتاب‌ها با حجم و تمرینات زیاد نوشته می‌شوند و البته اگر معلم توانمند باشد، می‌تواند از بخشی از آن استفاده

کند. در هر صورت آنچه که ما رویکرد نوین آموزشی می‌دانیم، در این کتاب‌ها کمتر دیده می‌شود.

چرا فکر می‌کنید دلیل این موضوع چیست؟

دلایل زیادی دارد. از جمله اینکه آموزش ریاضی به طور تخصصی در کشور ما جوان است. با وجود اینکه از حدود ده بیست سال پیش، دانشگاه‌ها نیروی این رشته را تربیت می‌کنند، باز هم می‌توان گفت جوان است. به طوری که هنوز دکترای رشته آموزش ریاضی به صورت رشته‌ای مستقل وجود ندارد. البته برخی دانشگاه‌ها در دوره دکترا دانشجوی جذب و بعد گرایش آموزش ریاضی را انتخاب می‌کنند، ولی به هیچ عنوان کفایت‌هایی را که در آموزش و پرورش یا دانشگاه‌ها وجود دارد، نمی‌دهد. همین نشان می‌دهد که توجه به این بخش به صورت حرفه‌ای، فنی و علمی هنوز کافی نیست.

موضوع آموزش معلمان هم در این زمینه مطرح است. در واقع پیرامون رشته‌های دبیری بازنگاری‌های مفید و اساسی صورت نگرفته‌اند و هنوز با همان سبک‌های قدیمی و با تأکید بر محتوا انجام می‌گیرد که نتایج آن در جامعه قابل مشاهده است. البته

حرکت‌هایی آغاز شده‌اند، اما هنوز در ابتدای راه هستیم.

۹۰۱۹ آیا کتاب‌های امسال نسبت به سال گذشته تفاوتی دارند؟

○ برخی تفاوت‌هایی که ناشی از تغییر کتاب‌های درسی است، دیده می‌شوند. البته ایجاد چنین تفاوت‌هایی که مقوله فرهنگی به حساب می‌آید، به زمان، حوصله و تأمین منابع انسانی احتیاج دارد. بنابراین باید کمی حوصله کنیم.

۹۰۱۹ معیارهای گروه ریاضی برای انتخاب کتاب مناسب چیست؟

○ ببینید! برای آموزش ریاضی می‌توانیم دو هدف تصور کنیم: یکی یادگیری مهارت‌های ریاضی مثل جمع، ضرب، حل معادله و... اما مقوله دیگری که مورد غفلت قرار گرفته و به عنوان هدف اساسی در نظر گرفته نشده است، وادار کردن بچه‌ها به تفکر و تعقل است. یعنی علاوه بر اینکه دانش‌آموز مهارت‌های ریاضی را می‌آموزد، می‌تواند در یک موقعیت جدید با آنچه یاد گرفته است، تصمیم‌گیری کند. متأسفانه در وضعیت سابق این‌گونه نبود و کتاب‌ها هم بر هدف نخست تمرکز دارند. عوض کردن این مسیر کار بسیار دشواری است که البته به آن امیدواریم.

۹۰۱۹ این تغییر مسیر باید از کجا آغاز شود؟

○ نخست اینکه به فهم بسیار مناسب و جدی توسط متخصصان نیاز داریم. بخشی از این متخصصان گروه‌های ریاضی دانشگاه‌ها هستند. دانشگاه‌ها نباید احساس کنند وظیفه تربیت دانش‌آموز تنها به عهده آموزش و پرورش است. اگر آن‌ها در تربیت معلمان توانمند موفق باشند یا حداقل بخشی از جامعه ریاضی کشور وارد مسائل آموزشی شود، ما شاهد پیشرفت‌های بسیار خوبی خواهیم بود. دیگر اینکه در خود آموزش و پرورش باید مقوله تألیف جدی‌تر

در نظر گرفته شود که حرکت‌هایی هم شروع شده است. البته نمی‌توان انتظار داشت که زود نتیجه بگیریم، اما به شما نوید می‌دهم که این روند هر چند با کندی، ولی با ساختاری نسبتاً خوب در بخش ریاضی شروع شده است و نیاز به حمایت، اعتماد و سرمایه‌گذاری دارد.

بخش دیگر این مقوله هم تأمین مدرسان و برگزاری آموزش‌های ضمن خدمت است. در نتیجه، این کار مستلزم هم‌فکری و همکاری همه‌جانبه بخش‌های گوناگونی است که در کشور فعالیت دارند.

۹۰۱۹ یکی از مهم‌ترین هدف‌های جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، سامان‌دهی منابع آموزشی است. فکر می‌کنید جشنواره به این هدف رسیده است؟

○ به نظر می‌رسد خیر. البته نه اینکه روند کار خوب نیست، بلکه کار بزرگ و دشواری است که نمی‌توان آن را ساده جلوه داد. بزرگی کار ما را متقاعد می‌کند که باید بخش‌های گوناگونی درگیر این کار شوند. مثلاً در مورد ریاضی، استانداردهای آموزش ریاضی را از کجا می‌توان پیدا کرد؟ چه کسی در مورد آن‌ها تحقیق کرده است؟

این‌ها مسائل واقعی‌اند که اگر جدی گرفته نشوند، همچنان مسئله خواهند ماند و بدون تمرکز، تفکر و برنامه‌ریزی صحیح حل نخواهند شد.

این جشنواره‌ها خوب‌اند، ولی اعضای هر نظامی باید به‌طور متوازن و هماهنگ کار کنند. شاید بخش‌های دیگر هماهنگی و کارکرد مناسب را هنوز ندارند و اگر آمادگی پیدا کنند، جشنواره خیلی بهتر خواهد شد.

اما مقوله‌ای که مورد غفلت قرار گرفته و به عنوان هدف اساسی در نظر گرفته نشده است، وادار کردن بچه‌ها به تفکر و تعقل است. یعنی علاوه بر اینکه دانش‌آموز مهارت‌های ریاضی را می‌آموزد، می‌تواند در یک موقعیت جدید با آنچه یاد گرفته است، تصمیم‌گیری کند

دکتر نعمت‌اله ارشدی، سرگروه داوران شیمی

نوآوری در آثار مؤلفان گروه شیمی

اشاره

نعمت‌اله ارشدی، سردبیر فصل‌نامه «رشد آموزش شیمی»، امسال سرگروه داوران شیمی است. وی با تأکید بر تلاش مؤلفان برای نوآوری در آثارشان، از افزایش تعداد آثار تألیفی نسبت به سال‌های گذشته خبر داد. به گفته ارشدی، در این دوره از جشنواره راهبرد گروه شیمی در انتخاب کتاب‌های مناسب، تشویق صنایع و مراکز علمی و پژوهشی به همکاری با ناشران برای تولید کتاب‌های علمی است.

کتاب‌های مختص معلمان هم به همین شکل بودند و چون هدف آن‌ها پشتیبانی از دانش علمی معلمان است، شاید هدف دیگری مطابق برنامه درسی ملی را دنبال نکنند. بنابراین، برخی کتاب‌ها هدف‌های بیشتر و برخی هدف‌های کمتری از برنامه درسی ملی را پوشش می‌دادند. اما به هر حال با توجه به راهبرد امسال ما در بررسی کتاب‌ها، همه آن‌ها را مورد بررسی قرار دادیم.

چوبه کدام راهبرد؟

○ ببینید! بازار کتاب رونق گذشته را ندارد و کشتش به سمت کتاب‌های خاصی است که دانش‌آموزان را در آزمون یا امتحان یاری دهد. بر این اساس، ما کوشیدیم توجه صنایع بخش خصوصی را به این سمت جلب کنیم که در تولید کتاب‌های علمی نیم‌نگاهی هم به برنامه درسی ملی و اهداف آن داشته باشند. به این ترتیب که بخش خصوصی با اتحاد و ائتلاف با مراکز علمی، پژوهشی و صنعتی که در حوزه علمی خاصی فعالیت دارند، به تدوین کتاب‌هایی در حوزه دانش‌افزایی دست بزنند. امسال سعی کردیم در داوری‌هایمان، بر کتاب‌های دانش‌افزایی تمرکز کنیم تا بتوانیم این هدف را دنبال کنیم. حمایت‌های مالی صنایع فعال در کشور از انتشار کتاب در

چوبه آقای ارشدی! کتاب‌هایی که در این دوره از جشنواره بررسی کردید، چه قدر با رویکردهای برنامه درسی هماهنگ بودند؟

○ اینکه کتاب‌ها با برنامه درسی مطابقت داشته باشند، انتظار زیادی نیست، اما کتاب‌های حوزه دانش‌افزایی کمترین میزان ارتباط با برنامه درسی ملی را داشته‌اند. چرا که صرفاً در حوزه دانش مانور می‌دهند. از این‌رو شاید نتوان انتظار داشت که از لحاظ مهارتی و نگرشی با برنامه درسی ارتباط داشته باشند. از سوی دیگر، کتاب‌های کار که به‌طور مستقیم با مواد درسی سروکار دارند، ارتباط نزدیک‌تری هم با برنامه درسی دارند.

حوزه‌های علمی خاص، می‌تواند به کاهش قیمت کتاب بینجامد. در واقع از آنجا که این شرکت‌ها دنبال دریافت سود به‌عنوان ناشر نیستند، سهم زیادی از سرمایه به ناشر باز می‌گردد. در این صورت، قیمت تمام شده محصول را ناشر نمی‌پردازد، بلکه مؤسسه یا شرکت می‌پردازد و ناشر تنها به‌عنوان مسئول تولید، مسیری را طی می‌کند. به همین دلیل از قیمت‌ها کاسته می‌شود و در نتیجه استقبال بیشتری از کتاب می‌شود. امیدواریم انتخاب این راهبرد اذهان را به سمت تولید کتاب‌های علمی به کمک پشتیبان‌های تخصصی همان رشته سوق دهد.

چوایه در میان کتاب‌های این دوره، آثار ترجمه شده بیشتر به چشم می‌خورند یا آثار تألیفی؟

○ برخلاف سال‌های گذشته، خوش‌بختانه گرایش بیشتر به سمت آثار تألیفی بود و در مجموعه‌ای که به مرحله نهایی رسید، اصلاً کتاب ترجمه شده وجود نداشت. البته در کل تعداد کتاب‌ها به‌طور چشم‌گیری کاهش پیدا کرده بود که باید به آن توجه کرد. اما تغییر محسوس کتاب‌های این دوره، کاهش آثار ترجمه شده و افزایش آثار تألیفی بود که البته کیفیت تالیف هم نکته‌ای است که جای بحث دارد.

چوایه به نکته خوبی اشاره کردید. تحلیل‌تان از کیفیت این کتاب‌ها چیست؟

○ ما در زمینه تولید و حتی ترجمه کتاب‌های علمی در ابتدای راه هستیم و به تجربه بیشتری نیاز داریم. ترجمه یک کار حرفه‌ای است و تنها برگرداندن کلمات به زبان فارسی نیست. به‌خصوص در ترجمه آثار علمی، تنها مترجم یا تنها متخصص بودن آن رشته علمی کافی نیست. کسی که کتاب علمی را ترجمه می‌کند، حداقل باید مفاهیم آن را تدریس کرده باشد تا بتواند مباحث را آن‌گونه که باید ارائه دهد. در واقع باید هم از دید تعلیم و تربیتی و هم از دید مترجم حرفه‌ای به ترجمه کتاب‌های علمی نگاه کرد و به راهبرد خاصی که نویسنده طراحی کرده است، توجه شود. در مورد کیفیت کتاب‌ها باید به نکته دیگری هم اشاره کرد: یکی از بزرگ‌ترین مشکلات ما این است که عمدتاً در حوزه نوشتن توانایی بالایی نداریم. یعنی افراد درس را برای یادگیری مفهوم می‌خوانند و بسیاری حتی در نوشتن متن ادبی معمولی هم ناتوان‌اند. ما باید از ادبیات علمی استفاده کنیم، و از کاربرد واژگان

سخت و ناملموس بپرهیزیم. هر چه می‌توانیم ساده‌تر و روان‌تر بنویسیم. معمولاً افرادی که در حوزه علوم درس می‌خوانند، دیگر سراغ کتاب‌های داستانی و ادبی نمی‌روند. در نتیجه تک‌بعدی می‌شوند، در رعایت استانداردهای نگارشی ضعیف عمل می‌کنند و دامنه لغات محدودی دارند. همین موضوع باعث می‌شود از خواندن متن علمی لذت نبریم. در حالی که نویسندگان بزرگی هستند که با جملات کوتاه و ساده منظور خود را در حوزه علم می‌رسانند و مخاطب هم لذت می‌برد. بنابراین باید نویسندگانمان را به مطالعه کتاب‌های ادبی هم ترغیب کنیم. فکر می‌کنم اگر مفاهیم علمی را لطیف و ملموس کنیم، مخاطب هم با محتوای کتاب ارتباط برقرار می‌کند.

چوایه با این حساب، نقطه قوت کتاب‌های این دوره را در چه دیدید؟

○ برجسته‌ترین نکته این است که مؤلفان که تلاش کرده‌اند در اثر خود نوآوری داشته باشند و نسبت به آثار سال‌های گذشته متفاوت عمل کنند. گرچه اینکه تا چه حد توانسته‌اند به این هدف برسند، جای بحث دارد، اما این تلاش را می‌توان در پس‌زمینه آثار دید.

چوایه آقای ارشادی فکر می‌کنید جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد تا چه اندازه توانسته است به اهداف خود دست پیدا کند؟

○ با توجه به استقبالی که از دنیای دیجیتال می‌شود، شاید سامان‌دهی تنها در حوزه کتاب کافی نباشد. اما در هر حال، تأثیراتی در حوزه کتاب داشته و البته بیشتر در بخشی بوده که

از نظر بازار فاقد رونق بوده است. یعنی بخش‌هایی که رونق دارند، خود را مستغنی می‌دانند و همچنان به راه خود ادامه می‌دهند. اما آن قسمت از بازار کتاب که رونق اقتصادی جدی نداشته، تصمیم گرفته است خود را با معیارهای جشنواره سازگار کند تا با معرفی کتاب‌هایش و حمایت‌های احتمالی برخی نهادهای دولتی، بتواند از امتیازی بهره‌مند شود.

حمایت‌های مالی صنایع فعال در کشور از انتشار کتاب در حوزه‌های علمی خاص، می‌تواند به کاهش قیمت کتاب بینجامد. در واقع از آنجا که این شرکت‌ها دنبال دریافت سود به‌عنوان ناشر نیستند، سهم زیادی از سرمایه به ناشر باز می‌گردد. در این صورت، قیمت تمام شده محصول را ناشر نمی‌پردازد، بلکه مؤسسه یا شرکت می‌پردازد و ناشر تنها به‌عنوان مسئول تولید، مسیری را طی می‌کند. به همین دلیل از قیمت‌ها کاسته می‌شود و در نتیجه استقبال بیشتری از کتاب می‌شود

معصومه نوروزی، سرگروه داوران کار و فناوری

مؤلفان و ناشران از اهداف برنامه درسی کار و فناوری اطلاع ندارند

اشاره

حوزه کار و فناوری در جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، حوزه نسبتاً جدیدی محسوب می‌شود؛ حوزه‌ای که هنوز شاید بسیاری از ناشران با اهداف و نیازهای آن آشنایی کافی ندارند. از این‌رو، گروه داوران کار و فناوری با تعداد کمی اثر در این حوزه روبه‌رو بودند که اهداف جزئی و فرعی حوزه را پوشش می‌دادند. با وجود این، معصومه نوروزی، سرگروه داوران حوزه کار و فناوری معتقد است می‌توان به وضعیت انتشار کتاب‌های کار و فناوری در آینده امیدوار بود. با توجه به تدوین و انتشار سند منابع آموزشی این حوزه توسط کارشناسان دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی و آشنایی ناشران با اهداف و نیازهای آن، قطعاً در آینده انتشار کتاب‌های مفیدتری را شاهد خواهیم بود.

چوبه با توجه به اینکه حوزه کار و فناوری تا حدودی حوزه جدیدی در جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد محسوب می‌شود، کتاب‌های رسیده به این گروه را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

○ امسال هفت عنوان کتاب به مرحله نهایی رسید. تا پیش از این کار و فناوری بیشتر به درس‌های هنرستان‌های کارودانش اشاره داشت، ولی از سال ۱۳۹۱ درس جدیدی در این حوزه تعریف شد. به این ترتیب که طبق «برنامه درسی ملی»، درسی جدید به درس‌های دوره عمومی اضافه شد تا همه پایه‌ها را

پوشش دهد. ما هم امسال سند منابع آموزشی این حوزه را تدوین کردیم تا بعد از بازنگری منتشر و در اختیار ناشران قرار بگیرد. همین جدید بودن حوزه و ناآشنایی ناشران با اهداف و نیازهای آن باعث شد تعداد آثار این حوزه هم کم باشد. تا پیش از تعریف این حوزه، بعضی از کتاب‌هایی که به جشنواره می‌رسیدند، در هیچ یک از گروه‌ها جای نمی‌گرفتند. اما اکنون برخی از همان کتاب‌ها با توجه به اهداف حوزه کار و فناوری در این گروه جای می‌گیرند. البته با توجه به کم‌اطلاعی ناشران در این زمینه مشخص است که کتاب‌ها برای تأمین اهداف و نیازهای این گروه نوشته نشده‌اند. اما قطعاً اگر ناشران اطلاع داشته باشند، به نتیجه بهتری خواهیم رسید. ما می‌توانیم از طریق تجزیه کتاب‌ها متوجه شویم، هر کتاب متعلق به چه گروهی است. در حال حاضر در کتاب‌ها از هر دری سخنی هست. بعضی از کتاب‌ها هم اهداف جزئی و فرعی این حوزه را آن هم با پوشش کم تأمین کرده‌اند.

چوبه با توجه به جدید بودن حوزه کار و فناوری و اینکه هنوز سند منابع آموزشی مورد نیاز آن منتشر نشده است، کتاب‌ها چه قدر اهداف برنامه درسی را پوشش می‌دادند؟

○ کم. چون ناشران از اهداف برنامه این حوزه درسی اطلاع نداشتند. یک نکته هم در این زمینه حائز اهمیت است. بخش

اعظمی از کتاب‌های این حوزه به آموزش «فناوری اطلاعات» اختصاص دارند. یکی از کتاب‌هایی که با این موضوع به مرحله‌نهایی رسیده بود، پرداخت خوبی داشت، اما همان دغدغه‌ای که در آموزش آی‌تی به ذهن ما رسیده بود، مؤلف را هم درگیر کرده بود: دانش‌آموزان در دوره ابتدایی هنوز با زبان انگلیسی آشنایی ندارند و از این‌رو آموزش آی‌تی کمی پیچیده می‌شود. ما در کتاب درسی با استفاده از فارسی‌سازی این مشکل را حل کردیم. اما مؤلف این کتاب خوانش انگلیسی را به زبان فارسی نوشته بود. به همین دلیل با وجود پرداخت خوب، به‌خاطر تأثیر منفی بر آموزش دانش‌آموزان امتیاز کافی نگرفت. مؤلفان و ناشران باید به آموزش صحیح این موارد دقت کنند.

چوبه ۹ | ناشران چگونه می‌توانند ما را در این زمینه یاری کنند؟

در وهله اول باید گفت، ناشران منابع آموزشی و تربیتی می‌خواهند بدانند، سازمان پژوهش (دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی) که متولی سامان‌دهی این منابع است، چه استانداردهایی را در هر حوزه مشخص می‌کند تا براساس آن عمل کنند. به‌نظرم نقش ما در اینکه ناشران را به سمت اهداف خود هدایت کنیم تا کتابی تولید کنند که منطبق با اهداف کتاب‌های درسی و قابل استفاده برای دانش‌آموزان باشد، بسیار مؤثر و مهم است. بیشتر ناشران هم در زمینه آموزش رایانه و آی‌تی فعالیت می‌کنند، شاید چون پروژه‌ها هنوز برایشان ناشناخته است. ولی اگر با اهداف ما آشنایی پیدا کنند، مطمئناً می‌توانند به ما در این زمینه کمک کنند. هر پروژه‌ای که در راستای اهداف کتاب و برای بچه‌ها کاربردی باشد، قابل قبول است و نیازی نیست عیناً مانند همان پروژه‌ها را طراحی کنند.

چوبه ۱۰ | فکر می‌کنید جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد تا چه حد توانسته به هدف خود که سامان‌دهی منابع آموزشی است، دست پیدا کند؟

امور جشنواره عالی برگزار می‌شود. با توجه به نظمی که من در روند کارهای جشنواره دیدم، می‌توانم بگویم سرعت تکامل جشنواره خیلی عالی بوده است. کتابچه‌هایی که درباره اهداف و معیارهای هر حوزه منتشر می‌شوند، اسنادی که نشان می‌دهند داوران چگونه کتاب‌ها را بررسی می‌کنند، و انتشار اصول شرکت در جشنواره، نشان‌دهنده آن است که بخش سامان‌دهی منابع آموزشی در کار هدایت ناشران برای تولید آثار مناسب و مورد نیاز جدی است. با توجه به این‌ها، به‌نظرم جشنواره هم اکنون و هم در آینده موفق خواهد بود و خواهد توانست اهداف خود را پوشش دهد.

چوبه ۱۱ | شاید بهتر باشد بدانیم اساساً هدف این حوزه یادگیری چیست؟

هدف اصلی حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری، کارآفرینی و به‌طور مشخص‌تر، توسعه و ترویج کارآفرینی میان دانش‌آموزان است. مواردی مانند تفکر خلاق، تفکر سیستمی و نیز موضوعاتی که در درس‌های دیگر هدف اصلی نیستند، در این حوزه مورد بررسی قرار می‌گیرند؛ مانند دست‌ورزی، شناخت ابزارهای فنی، آشنایی با مشاغل گوناگون و از این دست. معمولاً این موضوعات با عنوان دست‌ورزی شناخته می‌شوند که در مهدهای کودک به آن‌ها اهمیت زیادی داده می‌شود، ولی وقتی دانش‌آموز وارد مدرسه می‌شود تا حدودی کنار گذاشته می‌شوند. مثلاً دانش‌آموزان کتاب هنر ندارند و برای آن فقط کتاب راهنمای معلم تهیه شده است. بنابراین بچه‌ها شناخت چندانی از این موضوعات ندارند.

متأسفانه دانش‌آموزان در تمام ساعاتی که در مدرسه‌اند، در حال حفظ کردن هستند. یعنی جز چند آزمایش که در کتاب‌های علوم تجربی آمده‌اند، در بقیه فرصت‌ها در حال خواندن و حفظ کردن‌اند. نیاز عمده دانش‌آموز این است که بتواند با بدنش کاری انجام دهد. حتی درس تربیت‌بدنی هم جدی گرفته نمی‌شود. یکی از اهدافی که ما در حوزه کار و فناوری دنبال می‌کنیم همین است، با این تفاوت که دیگر آسمش کاردستی نیست، پروژه است. در این پروژه‌ها دانش‌آموز باید چیزی بسازد که کاربردی باشد، به درد زندگی بخورد و فناوری در آن به کار رفته باشد. ضمن اینکه حین انجام آن چیزی یاد بگیرد. مثلاً انواع اتصال‌ها، انواع ابزارها، سوراخ‌کاری‌ها و برش‌ها را بشناسد. سمت‌وسوی این درس نیازهای روزمره دانش‌آموزان است؛ یعنی کاملاً کاربردی است. شاید به‌نظر برسد اهداف این پروژه‌ها را بتوان با یک کاردستی هم نشان داد، اما هدف ما علاوه بر دست‌ورزی، آشنایی با مهارت‌ها و مشاغل گوناگون هم هست. جای این درس در مدارس ما خالی

یکی از اهدافی که ما در حوزه کار و فناوری دنبال می‌کنیم پروژه است. در این پروژه‌ها دانش‌آموز باید چیزی بسازد که کاربردی باشد، به درد زندگی بخورد و فناوری در آن به کار رفته باشد. ضمن اینکه حین انجام آن چیزی یاد بگیرد

حبیب یوسف‌زاده، سرگروه داوران حوزه داستان

هدایت نسلِ تبلت به سوی کتاب

اشاره

در این دوره از جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، علاوه بر شعر، نمایشنامه کتاب‌های داستان هم برای نخستین بار به‌طور مستقل بررسی شدند. بر این اساس، ۴۱۲ عنوان کتاب به دبیرخانه جشنواره رسید که خود نشان از اقبال گسترده ناشران و مخاطبان به این موضوع دارد. حبیب یوسف‌زاده، سرگروه داوران حوزه داستان، در گفت‌وگویی که پیش‌رو دارید، از روند داوری کتاب‌های این گروه گفته است. وی معتقد است انتشار آثار باکیفیت و ایجاد جو مطالعاتی مناسب می‌تواند کودکان و نوجوانان نسل تبلت را به سوی مطالعه هدایت کند. او همچنین با تأکید بر آثار باکیفیتی که در این گروه بررسی شده‌اند، اوضاع نشر کتاب را بهتر از گذشته ارزیابی کرد.

چرا آقای یوسف‌زاده امسال نخستین بار است که کتاب‌های داستان به‌طور مستقل در جشنواره داوری می‌شوند. با توجه به این موضوع، چند عنوان کتاب در این دوره داوری شد و روند داوری چه‌طور بود؟

در پی فراخوان دبیرخانه یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، برای اولین بار بیش از ۴۰۰ عنوان کتاب داستان از ناشران متفاوت مربوط به رده‌های گوناگون سنی گردآوری شد. راهیابی کتاب‌های داستان به این جشنواره اتفاق خوبی است و نشان می‌دهد که کارکرد تربیتی داستان بیش از گذشته به رسمیت شناخته شده است. این کتاب‌ها در مرحله اول از نظر تناسب محتوا و درنمایه آن‌ها با فرهنگ بومی و نیازهای مخاطبان ایرانی مورد ارزیابی قرار گرفتند و از میان آن‌ها ۲۱۲ عنوان کتاب امتیاز لازم برای راهیابی به مرحله دوم را اخذ کردند. سپس ۲۳ عنوان کتاب که در مرحله دوم بالاترین امتیازها را به خود اختصاص داده بودند، به دور نهایی داوری راه یافتند. در نهایت گروه داوری دو کتاب را به‌عنوان برگزیده و دو اثر دیگر را به‌عنوان کتاب‌های قابل تقدیر معرفی کرد که در مراسم اختتامیه اعلام خواهد شد. همچنین، در بخش داستان از نظر تعداد، غلبه با کتاب‌های کودک بود و داستان‌های مناسب برای نوجوانان و بزرگسالان به‌ترتیب در رده‌های بعدی قرار داشتند. ضمناً نسبت کتاب‌های تألیفی و ترجمه تقریباً نصف‌به‌نصف بود.

جوابیه کتاب‌های دانش‌افزایی در این حوزه چه‌طور

بودند؟

○ اصولاً کتاب‌های داستان برای دانش‌افزایی - به مفهوم متعارف آن - نوشته نمی‌شوند. اما از آنجا که داستان‌ها برآمده از تجربه‌های زیسته پدیدآورندگان خود هستند، خودبه‌خود نوعی معرفت به زندگی و جهان پیرامون را به مخاطبان خود منتقل می‌کنند. همچنین برخی داستان‌ها، به‌ویژه داستان‌های ترجمه‌شده، اساساً با اهداف آموزشی خلق شده بودند. برای مثال، در کتابی به نام «نامه‌های فلیکس» سعی شده است مخاطب خردسال در قالب داستان با برخی نقاط دیدنی دنیا آشنا شود.

جوابیه برای انتخاب کتاب‌های مناسب در گروه داستان،

چه معیارهایی را در نظر داشتید؟

○ معیارهای داوری به دو بخش تقسیم شده بودند: نخست معیارهای عمومی اعم از قوت کتاب‌سازی، جذابیت گرافیکی، کیفیت صفحه‌آرایی و غیره. دوم معیارهای تخصصی که همان شاخص‌های مورد قبول اهل فن هستند؛ معیارهایی همچون روان بودن نثر، قوت پیرنگ، شخصیت‌پردازی، زاویه دید، درونمایه، کشش و تعلیق، و سایر عناصر داستانی.

جوابیه آقای یوسف‌زاده! کتاب‌ها تا چه اندازه با اهداف و

رویکردهای برنامه درسی مطابقت داشتند؟

○ اولین و کمترین نسبت کتاب‌های داستان با برنامه درسی این است که مهارت «خواندن» مخاطبان را تقویت می‌کنند. غیر از آن، هر کتابی به فراخور محتوای خود می‌تواند ارتباطی با برنامه درسی داشته باشد. برای مثال، در همان کتاب نامه‌های فلیکس می‌توان ارتباط داستان را با درس جغرافی و تاریخ مشاهده کرد. یا وقتی کتاب داستان براساس زندگی شخصیت مشهوری نوشته می‌شود، خودبه‌خود نسبتی با درس تاریخ پیدا می‌کند.

جوابیه تحلیل کلی شما از کیفیت و محتوای کتاب‌ها

چیست؟

○ بعد از رکودی که در یکی دو سال گذشته بر عرصه کتاب سایه انداخته بود، خوش‌بختانه بوی بهبود به مشام می‌رسد. به‌ویژه در

بخش گروه سنی کودکان و نوجوانان شاهد آثار باکیفیتی هستیم که با خلاقیت، دقت و وسواس بالایی پدید آمده‌اند و می‌توانند «نسل تبلیت» را بیش از گذشته به مطالعه علاقه‌مند کنند.

جوابیه چه کمبودی در این حوزه وجود داشت؟

○ موضوع کمبود امری نسبی است و نمی‌توان فرمول روشنی برای تعریف آن ارائه کرد. شاید یکی از مهم‌ترین کمبودها ضعف اطلاع‌رسانی در مورد کتاب‌های خوب و لزوم ایجاد نوعی رتبه‌بندی در بازار کتاب، به‌ویژه کتاب‌های کودکان و نوجوانان باشد. آموزش و پرورش در چارچوب این جشنواره می‌کوشد، با ارائه فهرست‌های توصیفی و مورد تأیید کارشناسان خبره، خانواده‌ها و دانش‌آموزان را در دستیابی به منابع باکیفیت و آموزنده یاری کند.

جوابیه با این تفاسیر آیا کتاب‌ها

جواب‌گوی نیاز مخاطبان هستند؟

○ اگر بخواهیم نگاه آماری به موضوع داشته

باشیم، باید بگوییم خیر. چرا که شمارگان کتاب‌های منتشر شده نسبت به خوانندگان بالقوه آن‌ها واقعاً ناچیز است. اما اگر همین کتاب‌های منتشر شده هم خوب مطالعه شوند، اتفاق بزرگی می‌افتد. اصل موضوع فرهنگ‌سازی، تشویق به مطالعه و تسهیل مطالعه به‌ویژه در مدارس است که متأسفانه وضعیت نامطلوبی دارد. برای مثال، چون این فرصت را دارم که گاهی به مدارس مختلف سرکشی کنم، از نزدیک شاهد بوده‌ام که کتاب‌هایی همچون حل‌المسائل‌ها، بانک سؤال‌ها و خلاصه هر آنچه به کنکور مربوط می‌شود، در مدارس ما بر آثار خلاق و آنچه می‌تواند شالوده تفکر و باورهای مخاطبان را شکل دهد، غلبه دارند. بنابراین مخاطبان ما بیش از کتاب نیازمند فضای مطالعه یا شاید بشود گفت جو مناسب برای مطالعه هستند.

جوابیه تنوع ناشران را در این گروه چه‌طور دیدید؟

○ شاهد مشارکت خوبی از سوی ناشران بوده‌ایم و اغلب ناشران متعهدی که نگاه تجاری صرف به عرصه فعالیت خود ندارند، تعامل خوبی با جشنواره کتاب رشد داشته و دارند.

اصل موضوع فرهنگ‌سازی،

تشویق به مطالعه و تسهیل

مطالعه به‌ویژه در مدارس

است که متأسفانه وضعیت

نامطلوبی دارد

بابک نیک‌طلب، سرگروه داوران حوزه شعر

که دراز است ره مقصد...

اشاره

امسال برای نخستین بار، حوزه‌های «شعر»، نمایشنامه و «داستان» هم به جشنواره کتاب رشد راه یافته‌اند؛ دو حوزه‌ای که علاقه‌مندان بسیاری هم در میان دانش‌آموزان و هم در میان بزرگ‌سالان دارند. بابک نیک‌طلب، سرگروه داوران حوزه شعر معتقد است این حوزه نوپا و در ابتدای راه است. شاید به همین دلیل هم باشد که تعداد کمی از ناشران آثار خود در این زمینه را به دبیرخانه جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد فرستاده‌اند.

بسیاری از آنان مطلع نبودند. بنابراین نمی‌توان گفت قضاوت در حوزه شعر همه‌جانبه است، چون شعرهای منتشر شده بسیاری در بازار کتاب هستند که به دست ما نرسیده بودند.

۹۹۱۴ پس حضور ناشران چندان پررنگ نبود.

در کل ناشران انگشت‌شماری آثار شعر خود را فرستاده بودند. هشت عنوان کتابی که به مرحله نهایی راه پیدا کردند، متعلق به چهار پنج ناشر بودند. اما به هر حال ما اثری را انتخاب کردیم که در میان این آثار، مطلوب‌تر بود.

۹۹۱۴ با توجه به اینکه امسال برای نخستین بار است که کتاب‌های شعر در جشنواره بررسی می‌شوند، تحلیل‌تان از کتاب‌های این حوزه چیست؟

در باره آثار حوزه شعر باید به چند نکته اشاره کنم: نخست اینکه متأسفانه همه آثار منتشر شده در بازار کتاب به جشنواره نرسیده بودند و فقط تعدادی به دست ما رسید. یعنی بسیاری از ناشران آثار خود را در زمینه شعر برای بررسی نفرستاده بودند. البته امسال نخستین بار است که این حوزه داوری می‌شود و شاید

۹۹۱۴ در این حوزه برای انتخاب اثر برگزیده و برتر، چه معیارهایی را مدنظر داشتید؟

نخست اینکه متناسب با گروه سنی باشد. همچنین ویژگی‌های شعر فارسی را داشته باشد؛ مانند خیال‌انگیزی، زبان روان، و در عین حال زیبایی مفهوم و مضامین و موضوعات. متفاوت بودن نسبت به آثار منتشر شده در بازار کتاب، بی‌غلط بودن از لحاظ دستور فارسی، رعایت زبان شعری، کاربرد مفاهیم و مضامین

هر جشنواره‌ای براساس نیازها و سلیقه خود چارچوبی را برای ارزیابی انتخاب می‌کند. هر چه این چارچوبها مشخص‌تر و روشن‌تر باشند، شاهد دو اتفاق خواهیم بود: نخست اینکه ناشران و مؤلفان خود را براساس آن نیازها آماده می‌کنند و آثار یا تعدادی از آثارشان را در مسیر این نیازها قرار می‌دهند که برگرفته از نیازهای جامعه است. دوم اینکه توجه جامعه به موضوع جشنواره جلب می‌شود؛ مانند نگاه آموزشی، پرورشی و فرهنگی به شعر به‌طوری که صرفاً خیال‌انگیز نباشد و ادبیات، اخلاق و حکمت را در خود جای داده باشد.

ادبی، تازگی بیان و مطلب از دیگر معیارهایی هستند که در حوزه شعر مد نظر قرار دادیم. در واقع کتاب برگزیده باید اثری باشد که به‌عنوان یک کتاب مرجع به مخاطبان معرفی شود.

چوبه فکر می‌کنید کتابی که به‌عنوان اثر برگزیده انتخاب کرده‌اید، این ویژگی را دارد؟

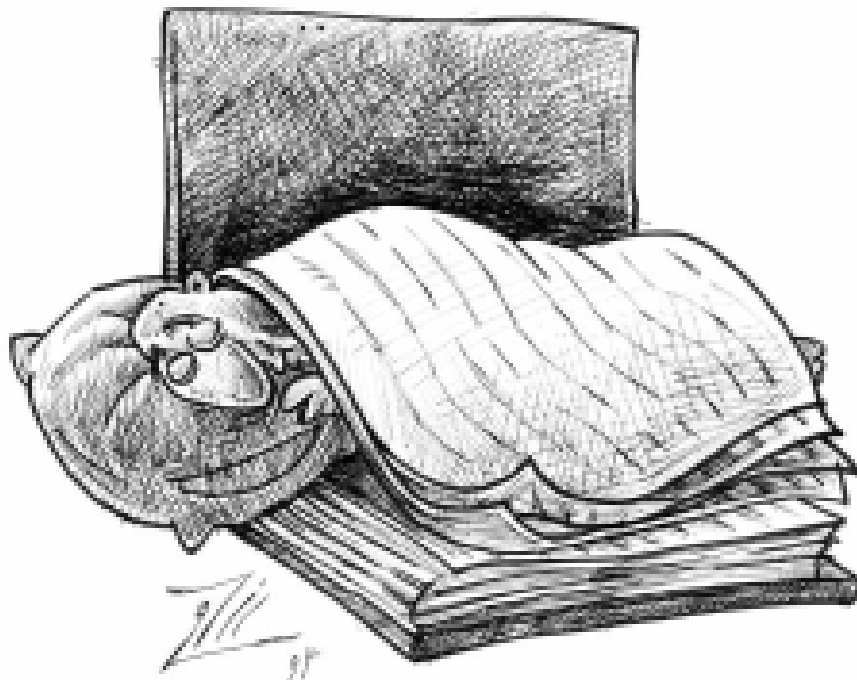
بینیند! کتاب‌های خوب دیگری هم در بازار هستند که به جشنواره فرستاده نشده بودند، اما این دلیل بر بدی انتخاب ما نیست. در واقع ما بهترین اثر موجود را انتخاب کردیم و به هر حال این‌ها مثنی نمونه خوارند.

چوبه نظرتان درباره بررسی کتاب‌های شعر در جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد چیست؟

هر جشنواره‌ای براساس نیازها و سلیقه خود چارچوبی را برای ارزیابی انتخاب می‌کند. هر چه این چارچوبها مشخص‌تر و روشن‌تر باشند، شاهد دو اتفاق خواهیم بود: نخست اینکه ناشران و مؤلفان خود را براساس آن نیازها آماده می‌کنند و آثار یا تعدادی از آثارشان را در مسیر این نیازها قرار می‌دهند که برگرفته از نیازهای جامعه است. دوم اینکه توجه جامعه به موضوع جشنواره جلب می‌شود؛ مانند نگاه آموزشی، پرورشی و فرهنگی به شعر به‌طوری که صرفاً خیال‌انگیز نباشد و ادبیات،

چوبه فکر می‌کنید جشنواره تا چه حد در سامان‌دهی منابع آموزشی تأثیرگذار بوده است؟

در حوزه شعر که در ابتدای راه است و باید مسیری طولانی را طی کند. ولی واقعیت این است که با توجه به شیوه‌های توزیع و تبلیغ آثار منتشر شده هنری در جامعه ما، جای خالی این جشنواره بسیار مشهود است. قطعاً جشنواره رشد مورد توجه فرهنگیان و دانش‌آموزان قرار می‌گیرد و می‌تواند از طریق مدارس در ارائه فرهنگ مناسب به جامعه مؤثر باشد.

بشرا گل‌بخش، سرگروه داوران طراحی، نقاشی، چاپ و صنایع دستی

هنر، تشنه نگاه نو

اشاره

با توجه به کمبود کتاب‌های حوزه‌های طراحی، نقاشی، صنایع دستی و چاپ دستی، همه کتاب‌های این رشته‌ها در یک گروه قرار گرفتند و بررسی شدند. این را بشرا گل‌بخش سرگروه داوران این حوزه می‌گوید. وی معتقد است با وجود اینکه تعداد کم مخاطبان رشته‌های فنی و حرفه‌ای تا حدودی باعث کمبود تولیدات این گروه می‌شود، اما هزینه بالای تولید کتاب هنری مناسب هم در این موضوع بی‌تأثیر نیست. وی همچنین معتقد است، موضوعات حوزه‌های هنری نیازمند نگاه و دریچه‌ای نو هستند که در کتاب‌های امسال کمتر به چشم می‌خورد.

چرا علت کمبود تألیف را چه می‌دانید؟

یعنی آثاری که فرد با مطالعه آن‌ها بتواند آموزش عملیاتی ببیند، کم است. اغلب کتاب‌هایی هم که ناشران در این حوزه به سراغشان می‌روند، کتاب‌های تست و کنکوری است.

یکی اینکه شاخه‌های فنی و حرفه‌ای مخاطبان کمتری دارند و کم بودن کتاب‌های تألیفی این حوزه تا حدودی بدیهی است. اما از سوی دیگر، چون هنر مخاطب خاص دارد، علاوه بر اینکه آن تخصص باید دقیق، به‌روز و با فناوری جدید بیان شود، کیفیت تصویرها و چاپ هم بالا باشد تا بتواند مخاطب هنری را جذب کند. اما متأسفانه در این حوزه چنین آثاری کم هستند، چرا که وقتی ناشران بخواهند کتابی با این مشخصات تولید کنند، هزینه‌های تولید بالا می‌رود. از این رو تا حدودی طبیعی است که آثار تألیفی این حوزه کم باشند.

ضمن اینکه ناشران بزرگ این حوزه اندک‌اند و متأسفانه برخی از آن‌ها که حتی در سال‌های گذشته رتبه آورده بودند، امسال هیچ کتابی را به جشنواره نفرستاده بودند. این موضوع نشان می‌دهد که یا اطلاع‌رسانی مناسب نبوده است یا ناشران انگیزه

چند رشته را داوری کردند. بله، امسال تعداد کتاب‌ها کم بود. لذا رشته‌های طراحی، نقاشی، صنایع دستی و چاپ دستی را در یک گروه قرار دادیم که در نهایت هشت عنوان کتاب به مرحله نهایی رسیدند. البته در رشته‌های هنری و فنی و حرفه‌ای محتواهای کمی تألیف می‌شوند. ترجمه‌ها هم بیشتر عمومی هستند و کمتر تخصصی و کاربردی.

شرکت در جشنواره را نداشتند. باید علت این عدم شرکت را از خودشان جویا شد.

جواب در گروه شما وضعیت کمیت کتاب‌های ترجمه و تألیف چگونه بود؟

هم کتاب‌های تألیفی بودند و هم کتاب‌های ترجمه‌ای. اما با وجود اینکه خیلی از کتاب‌ها محتوای خوبی داشتند، از لحاظ ظاهری، مانند صحافی، امتیاز خوبی نداشتند. ما انتظار داریم، ناشری که هزینه می‌کند و مؤلف و محتوای خوبی انتخاب می‌کند، در مورد ظاهر کتاب هم دقت به خرج دهد. این نشان می‌دهد که جنبه اقتصادی موضوع برای ناشران بیشتر اهمیت دارد. همین موضوع باعث می‌شود که با وجود محتوای خوب، امتیازی از این بابت نگیرند.

در میان آثار ترجمه‌ای هم، کتابی محتوای غنی، خوب و کاربردی داشت، اما متأسفانه بعد از ترجمه متن ویراستاری فنی نشده بود. به همین دلیل اصطلاح‌های خاصی که در آن فن بود، ترجمه فنی نداشت و فقط ترجمه تحت‌اللفظی شده بود. معلوم بود که مترجم، متخصص این حوزه نبوده یا تخصص پایینی داشته است. البته چون کتاب از لحاظ تصویری بسیار غنی است، شاید مخاطب آشنا با موضوع بتواند از آن استفاده کند، اما اگر مخاطب تخصص کمی داشته باشد، ممکن است به خطا برود.

جواب کتاب‌ها بیشتر در حوزه دانش‌افزایی بودند؟

بیشتر کتاب‌ها دانش‌افزایی و کمک آموزشی بودند، اما خوش‌بختانه دو کتاب داشتیم که حالت مرجع‌گونه داشتند و رشته‌های گوناگونی را پوشش می‌دادند؛ چیزی شبیه به دائرةالمعارف که فراتر از یکی دو رشته بود.

جواب برای انتخاب کتاب مناسب در گروه چه معیارهایی را در نظر داشتید؟

نخست اینکه روند آموزشی در کتاب کاملاً مشخص و واضح باشد. وقتی می‌خواهیم کتابی را انتخاب کنیم که به هنرجویان و هنرآموزان کمک کند، باید بیان شیوا، تصویرهای با کیفیت و ادبیات قابل فهم برای مخاطبان داشته باشد و مراحل آموزش را گام‌به‌گام بیان کند.

اگر به واژه‌نامه تخصصی یا شرح اضافه و زیرنویس نیاز دارد، باید در کتاب ارائه شود. علاوه بر این تصویرهایی که در کتاب‌های هنری استفاده می‌شوند، باید اصل (اورجینال) و باکیفیت باشند. از آنجا که کتاب‌های هنری و حتی مخاطبان آن‌ها محدودند، اگر

از تصویرهای تکراری استفاده شود، مخاطب را جذب نمی‌کند.

جواب کیفیت آثار را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

غیر از یکی دو کتاب، بقیه آن‌ها به‌خصوص در زمینه صفحه‌آرایی، تجلید و صحافی ضعف داشتند. بخشی از کتاب‌ها نیز در موضوع و محتوا تکراری بودند. از آنجا که در حوزه‌های هنری موضوعات مشخص‌اند، زمانی مخاطب جذب کتاب می‌شود که همان موضوعات با نگاه جدید ارائه شده باشند. ما در حوزه هنر به افراد متفکر و صاحب قلمی نیاز داریم که موضوعات یا تجربیات جدیدشان را با نگاه نو در قالب کتاب بیان کنند تا راهگشای هنرآموزان و هنرجویان باشند.

جواب کتاب‌ها تا چه حد رویکردهای برنامه‌دستی را حمایت می‌کردند؟

به استثنای برخی کتاب‌ها که پوشش فراگیر و فرارشته‌ای داشتند، تعداد کمی از کتاب‌ها این‌طور بودند؛ شاید حدود یک بیستم.

جواب فکر می‌کنید جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد طی دوره‌هایی که برگزار شده، تا چه حد توانسته است در سامان‌دهی منابع آموزشی تأثیرگذار باشد؟

جشنواره با تلاش خود به سامان‌دهی منابع آموزشی کمک می‌کند؛ ولی فقط تعدادی از ناشران به این مقوله توجه می‌کنند. بسیاری از آن‌ها روند تجاری خود را دنبال می‌کنند و توجهی به جشنواره ندارند. همین حضور نداشتن ناشران زنگ خطری است که مسئولان جشنواره باید به آن توجه کنند؛ به‌خصوص در رابطه با ناشرانی که قبلاً رتبه آورده‌اند و اکنون شرکت نکرده‌اند. شاید اگر دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی در ارزیابی، انتخاب و ممیزی کتاب که در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اتفاق می‌افتد، با آن‌ها همکاری کند، تأثیر بهتری را شاهد باشیم.

علاوه بر این، در حوزه صنایع دستی سازمان‌ها و ارگان‌هایی مانند «سازمان میراث فرهنگی» و «سازمان صنایع دستی» کتاب‌های خیلی خوبی منتشر می‌کنند، اما اثری از این سازمان‌ها در جشنواره دیده نمی‌شود. بنابراین باید همکاری این سازمان‌ها را با جشنواره جلب کرد، چرا که آن‌ها نیروهای بالقوه‌ای هستند که کار نشر انجام می‌دهند. چه بهتر اینکه با تشویق آن‌ها به شرکت در جشنواره، حاصل کارشان بیشتر مورد استفاده هنرآموزان و هنرجویان قرار گیرد.

چون هنر مخاطب خاص دارد، علاوه‌بر اینکه آن تخصص باید دقیق، به‌روز و با فناوری جدید بیان شود، کیفیت تصویرها و چاپ هم بالا باشد تا بتواند مخاطب هنری را جذب کند. اما متأسفانه در این حوزه چنین آثاری کم هستند

محمدرضا حشمتی، سرگروه داوران علوم تربیتی

وقتی کتاب‌ها پاسخ‌گوی نیاز معلمان نیستند!

اشاره

محمدرضا حشمتی سرگروه داوران حوزه علوم تربیتی در یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد است. وی معتقد است با وجود اینکه تعداد آثار تألیفی این حوزه نسبت به سال گذشته بیشتر شده، اما نیازها و مسائل معلمان در آن‌ها کمتر دیده شده است. به نظر می‌رسد مؤلفان باید با اقدام پژوهی به نیازهای معلمان پی‌برند و به آن‌ها بپردازند.

مرتبط با توانمندسازی معلمان در ابعاد دانشی، نگرشی و مهارتی تهیه شوند تا بتوانند نگاه و راهبرد جدیدی به معلمان ارائه دهند. طبیعی است هر قدر آثار ارائه شده بیشتر به مشکلات معلمان در حوزه فعالیت‌های مدرسه و کلاس درس و مرتبط با نگاه‌های جدید در برنامه درسی ملی مربوط باشند، برای معلمان بیشتر کارگشا خواهند بود.

چوایه کتاب‌ها بیشتر برای چه مخاطبی نوشته شده‌اند؟
معلمان یا دانش‌آموزان؟

○ بیشتر معلمان و کارشناسان آموزش و پرورش.

چوایه گروه علوم تربیتی برای انتخاب کتاب مناسب چه معیارهایی را مدنظر داشت؟

○ ما شش معیار را در نظر گرفتیم. نخست ارتباط محتوای کتاب با برنامه درسی ملی، تأکید بر حل مسائل مبتلا به در آموزش و پرورش و پرهیز از کلی‌گویی و مبهم‌گویی. مبتنی بودن بر مبنای علمی و تأکید بر تألیف از دیگر معیارهای گروه بود. یکی دیگر از معیارهای انتخاب کتاب مناسب در گروه علوم تربیتی،

چوایه آقای حشمتی امسال چند عنوان کتاب به مرحله نهایی راه پیدا کردند و بیشتر حول چه موضوعاتی بودند؟
□ ۱۳ کتاب به مرحله نهایی رسیدند که موضوعات بیشتر آن‌ها در ارتباط با رشد حرفه‌ای معلمان بود.

چوایه وقتی از کتاب‌های حوزه علوم تربیتی صحبت می‌کنیم، انتظار داریم با چه نوع آثاری و با چه موضوعاتی روبه‌رو شویم؟

□ حوزه علوم تربیتی به معلمان، مربیان و کارشناسان سستادی آموزش و پرورش مربوط می‌شود. انتظار داریم آثار این گروه

خودآموز بودن بود. به این معنا که معلم با خواندن آن بتواند به راحتی مفهوم را درک کند و در فعالیت‌های خود از آن بهره بگیرد.

چرا؟ با توجه به اینکه یکی از معیارهای شما پشتیبانی از رویکردها و اهداف برنامه درسی ملی بوده است، آثار رسیده به گروه تا چه حد این معیار را داشتند؟
○ به شکل مستقیم خیلی کم.

■ **تحلیل کلی تان از کیفیت و کمیت کتاب‌های رسیده به گروه شما چیست؟**
○ متأسفانه تألیف و تدوین در این حوزه نسبت به سایر حوزه‌ها کم است.

■ **وضعیت تألیف و ترجمه چگونه بود؟ کتاب‌ها بیشتر تألیفی بودند یا ترجمه‌ای؟**
○ امسال کتاب‌های این حوزه بیشتر تألیفی بودند.

چرا؟ شما این آثار را جواب‌گوی نیازهای مخاطبان

می‌دانید؟

○ خیلی کم. بعضی از آثار برای شرایط خاص نوشته شده‌اند و بعضی هم پاسخ‌گوی نیاز معلمان نیستند. برخی از آثار کتاب‌ها هم ارزش علمی بالایی دارند، اما در مدرسه و کلاس درس جنبه کاربردی ندارند.

چرا؟ چه کمبودی در این حوزه احساس می‌شد؟

○ کمبود اصلی ناآگاهی ناشران و نویسندگان در مورد مسائلی است که معلمان با آن‌ها درگیر هستند.

همچنین بی‌اطلاعی از برنامه درسی ملی و رویکردهایی که در آن مطرح است و کتاب‌های درسی بر اساس آن‌ها تدوین می‌شوند. ضرورت دارد برای غنی‌تر و کاربردی‌تر شدن آثار، نویسندگان محترم ارتباط بیشتری با معلمان و مدارس داشته باشند و به شکل یک اقدام پژوهی ساده از چند مدرسه و معلم، نیازهای آن‌ها را شناسایی کنند و سعی بر تولید آثاری داشته باشند که امروز اکثر معلمان به آن‌ها نیاز دارند.

طبیعی است هر قدر آثار ارائه شده بیشتر به مشکلات معلمان در حوزه فعالیت‌های مدرسه و کلاس درس و مرتبط با نگاه‌های جدید در برنامه درسی ملی مربوط باشند، برای معلمان بیشتر کارگشا خواهند بود

